

Aan

de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties
de minister van Veiligheid en Justitie

Den Haag, 14 april 2015

Betreft: concept-wetsvoorstel Splitsing van de Raad van State en opheffing van de Centrale Raad van Beroep en het College van Beroep voor het bedrijfsleven

Zeer geachte Heren Plasterk en van der Steur,

Bij brief van 12 december 2014 heeft u de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State verzocht om een reactie op bovengenoemd concept-wetsvoorstel. Bij deze voldoe ik aan dit verzoek. Deze reactie loopt uiteraard niet vooruit op de advisering door de Afdeling advisering van de Raad van State, noch op de beantwoording van vragen waarvoor de Afdeling bestuursrechtspraak zich bij aanvaarding van dit voorstel gesteld zal zien. Deze reactie van de kant van de Afdeling bestuursrechtspraak zal zich geheel richten op de gevolgen voor de bestuursrechtspraak.

Algemeen

Het wetsvoorstel strekt tot uitvoering van een passage in het regeerakkoord over de organisatie van de bestuursrechtspraak in hoogste instantie. De Afdeling bestuursrechtspraak onderschrijft de in het voorstel gemaakte keuzes op hoofdlijnen. Het onderbrengen van het ordenend bestuursrecht bij de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State is een verantwoorde keuze. Een en ander hangt samen met de eigen aard van het ordenende bestuursrecht en het karakter van de rechterlijke toetsing van dit type bestuursbesluiten in de democratische rechtsstaat. In een democratische rechtsstaat geschiedt de rechtstoepassing en rechtsvorming primair in de talloze besluiten van het bestuur op basis van door de wetgever vastgestelde normen en regels en krachtens beleid dat democratisch wordt vastgesteld en gecontroleerd. Bij een geschil ziet de rechter toe op de eerbiediging van wetten en het bestuursrecht in dat proces, maar, anders dan in het burgerlijk- en strafrecht, stelt in beginsel niet hij maar het bestuur de rechtsverhouding uiteindelijk vast. Het bewaren van dit evenwicht tussen de functie van de rechter en de eigen democratische beleidsverantwoordelijkheid van het bestuur, vormt een essentieel element van het constitutionele evenwicht in de democratische rechtsstaat. Daarom wordt, buiten de landen met Angelsaksisch recht, de verantwoordelijkheid voor de bestuursrechtspraak meestal onderscheiden van die voor de burgerlijke en strafrechtspraak. De samenstelling van de Afdeling bestuursrechtspraak voldoet aan de hoogste eisen voor de rechtspraak en paart dit aan inzicht in het functioneren van het openbaar bestuur en de implicaties van de democratie. Juist op het terrein van het ordenend bestuursrecht is een goed gevoel voor de balans tussen de eigen positie van de rechter in relatie tot de beleidsverantwoordelijkheid van het openbaar bestuur, van groot belang. Juist voor de zaken op het terrein van het ordenend bestuursrecht is het voor burgers, bedrijfsleven en overheden essentieel dat de doorlooptijden en de maatschappelijke kosten van rechterlijke procedures kort respectievelijk laag zijn.

Wat de samenstelling van de Afdeling bestuursrechtspraak betreft geldt dat een zeer belangrijk deel van de staatsraden van de Afdeling bestuursrechtspraak eerder een hoge positie bekleedde in de rechterlijke macht. Verder bestaat de Afdeling bestuursrechtspraak uit voormalige hoogleraren op terreinen van Europees en bestuursrecht en oud-advocaten die op die terreinen zijn gespecialiseerd. Voorts maken enkele juristen met jarenlange ervaring binnen het openbaar bestuur deel uit van de Afdeling bestuursrechtspraak. De staatsraden geven zowel wat de procesvoering als wat de inhoudelijke afdoening betreft krachtig leiding aan het proces dat er toe leidt dat de Afdeling bestuursrechtspraak thans circa 13.000 uitspraken op jaarbasis met een gemiddelde doorlooptijd van 21 weken doet.

De Afdeling bestuursrechtspraak is dan ook van oordeel dat de regering terecht niet kiest voor de voorkeursvariant die de Raad voor de rechtspraak in zijn 'position paper' van mei 2013 heeft neergelegd. Deze voorkeursvariant houdt in dat de rechtsmacht van de Afdeling bestuursrechtspraak, de Centrale Raad van Beroep (hierna: CRvB) en het College van Beroep voor het bedrijfsleven (hierna: CBb) zou worden samengevoegd in één nieuw bestuursrechtelijk college. Dat college zou dan op de aan hem toevertrouwde materiële rechtsgebieden in hoogste instantie oordelen, hetzij in hoger beroep, hetzij in eerste en enige aanleg. In de visie van de Raad voor de rechtspraak zou dat college moeten behoren tot de rechterlijke macht in de zin van artikel 116 van de Grondwet.

De Raad voor de rechtspraak acht evenwel ook een variant denkbaar waarbij de rechtsmacht van de Afdeling bestuursrechtspraak wordt uitgebreid en de rechtsprekende taak deel blijft uitmaken van de Raad van State.

De in het wetsvoorstel gekozen variant heeft belangrijke voordelen boven het inrichten van een nieuw bestuursrechtelijk college. Een nieuw bestuursrechtelijk college zou aanzienlijk hogere kosten en langere doorlooptijden in de hele bestuursrechtspraak met zich brengen. Zulk een nieuw gerecht zou qua efficiency vrijwel onvermijdelijk het midden houden tussen de bestaande drie colleges. Voor zaken van het CBb en de CRvB zou dat een verbetering inhouden; voor de zaken van de Afdeling bestuursrechtspraak zou dat een achteruitgang zijn, en die zijn nu juist het grootst in aantal. Een belangrijk voordeel van het onderbrengen van de bestuursrechtspraak bij de Raad van State is voorts dat de rechtsprekende taak van de Afdeling bestuursrechtspraak rechtstreeks in de Grondwet is verankerd (artikel 73, derde lid, van de Grondwet).

De rechtsmacht van het CBb

De Afdeling bestuursrechtspraak kan zich vinden in het voorstel om de rechtsmacht in de geschillen die thans tot de rechtsmacht van het CBb behoren, over te brengen naar de Afdeling bestuursrechtspraak. De opheffing van het CBb past bij de schaalvergroting die eerder leidde tot een herziening van de gerechtelijke kaart. Dat de zaken die thans tot de rechtsmacht van het CBb behoren bij de Afdeling bestuursrechtspraak worden ondergebracht, ligt zeer voor de hand. De zaken van het CBb liggen voornamelijk op het terrein van het ordenend bestuursrecht, net als veel zaken van de Afdeling bestuursrechtspraak en vertonen dus een verwantschap met het domein van de Afdeling bestuursrechtspraak. Het CBb behandelt bijvoorbeeld veel zaken over subsidies en over bestuurlijke boeten, twee onderwerpen waarmee ook de Afdeling bestuursrechtspraak veel ervaring heeft. Ook heeft de Afdeling bestuursrechtspraak ervaring met geschillen die zijn gelegen op het terrein van het economisch bestuursrecht, bijvoorbeeld de Arbeidsomstandighedenwet, de Arbeidstijdenwet en de Wet minimumloon. Eveneens kan worden gewezen op de (voortvarende) wijze waarop de Afdeling bestuursrechtspraak in februari 2013 de zaak over de onteigening van de

SNS Bank heeft afgewikkeld. Onder meer deze zaak toont aan waarom het meer in het algemeen een wenselijke ontwikkeling is om de zaken van het CBb bij de Afdeling bestuursrechtspraak onder te brengen: zij draagt bij aan de snelheid en de kostenbeheersing zonder dat zij afbreuk doet aan de kwaliteit van de bestuursrechtspraak. Vooral de snelheid van behandeling van de zaken bij het CBb kan immers beter. Indien die zaken met een zelfde doorloopsnelheid kunnen worden afgedaan als bij de Afdeling bestuursrechtspraak pleegt te geschieden, zijn burgers, bedrijven en overheden daarbij zeer gebaat en levert dat een belangrijke winst op in termen van maatschappelijke kosten (dat wil zeggen: kosten die voor partijen en anderen voortvloeien uit onzekerheid over hun rechtspositie).¹ Tot slot moet erop worden gewezen dat de Afdeling bestuursrechtspraak ook thans al de nodige leden heeft die beschikken over ruime kennis en ervaring op het gebied van het economisch bestuursrecht en het recht van de Europese Unie, onder wie enkele oud-vicepresidenten van het CBb en enkele (oud-)hoogleraren op die rechtsgebieden.

De Afdeling bestuursrechtspraak plaatst enige kanttekeningen bij de uitwerking van dit deel van het wetsvoorstel. De eerste en belangrijkste betreft het handhaven van de thans voor enkele CBb-zaken bestaande mogelijkheid van beroep in cassatie. Ingevolge artikel 78, vierde lid, van de Wet op de rechterlijke organisatie kan beroep in cassatie worden ingesteld tegen een uitspraak van het CBb voor zover dit bij wet is bepaald. Een voorbeeld daarvan vormt de schending van de artikelen 1 en 2 van de Wet vermindering afdracht loonbelasting en premie voor de volksverzekeringen met betrekking tot het bepaalde omtrent de begrippen 'inhoudingsplichtige', 'aangiftetijdvak', 'loon', 'onderneming', 'fiscale eenheid' en 'werknemer' (artikel 30, vierde lid, Wet vermindering afdracht loonbelasting en premie voor de volksverzekeringen). Het concept-wetsvoorstel handhaaft deze cassatiemogelijkheid ook na overheveling van de desbetreffende geschillen naar de Afdeling bestuursrechtspraak. Daardoor zou de situatie ontstaan dat tegen sommige uitspraken van de Afdeling bestuursrechtspraak beroep in cassatie openstaat bij de Hoge Raad. Dat is voor de Afdeling bestuursrechtspraak niet aanvaardbaar, maar waarschijnlijk ook niet de bedoeling van het concept-wetsvoorstel. Een dergelijke cassatiemogelijkheid past immers niet in een stelsel met twee gelijkwaardige hoogste rechters. Het past voorts principieel niet bij de positie van de Raad van State als Hoog College van Staat dat hij in enig opzicht onder 'toezicht' zou staan van een ander orgaan binnen het Nederlandse staatsbestel. Die cassatiemogelijkheid dient derhalve te vervallen. Voor zover het belang van de rechtseenheid vergt dat een met de Hoge Raad uniforme uitleg wordt gegeven aan in de met name ook in de fiscale wetgeving voorkomende begrippen, zal de Afdeling bestuursrechtspraak er nauwgezet op toezien dat dit wordt verzekerd en bijvoorbeeld in de Commissie rechtseenheid bestuursrecht afstemming plaatsvindt met de Hoge Raad.

De tweede kanttekening betreft de rechtspraak in eerste en enige aanleg. Het CBb oordeelt thans in een aanzienlijk deel van zijn zaken als rechter in eerste en enige aanleg. Dit is historisch verklaarbaar, maar in veel gevallen niet goed verenigbaar met het uitgangspunt van rechtspraak in twee instanties. Het wetsvoorstel wijzigt op dit punt niets, zodat ook de Afdeling bestuursrechtspraak straks in veel voormalige CBb-zaken in eerste en enige aanleg zal oordelen, terwijl daar slechts in een klein deel van de gevallen goede redenen voor zijn. Dat zou bijvoorbeeld tot gevolg hebben dat de Afdeling bestuursrechtspraak in subsidiezaken meestal oordeelt in hoger beroep, maar soms in eerste en enige aanleg, louter omdat de desbetreffende subsidiezaak ooit

¹ Zie de in de bijlage opgenomen overzichten van doorlooptijden 2013 en 2014.

hoorde tot de rechtsmacht van het CBb. Dat is zeker op de langere termijn niet goed verdedigbaar.

Hoewel de Afdeling bestuursrechtspraak er begrip voor zou hebben als de regering het onderhavige wetsvoorstel niet met de in de laatste kanttekening genoemde problematiek zou willen belasten, zou er dan wel binnen afzienbare tijd een wetsvoorstel moeten volgen waarin oneffenheden op dit punt zijn weggenomen. Daarin zou dan ook een verdere verfijning in de verdeling van zaken over de Afdeling bestuursrechtspraak en de gerechtshoven kunnen plaatsvinden.

De rechtsmacht van de CRvB

De geschillen die tot de bevoegdheid van de CRvB behoren, worden ondergebracht bij de gewone rechterlijke macht. De rechtspraak in hoger beroep wordt verdeeld over de vier gerechtshoven, met toepassing van de normale regels over de relatieve competentie. Daarnaast wordt de mogelijkheid van beroep in cassatie bij de Hoge Raad ingevoerd.

De Afdeling bestuursrechtspraak had de passage in het regeerakkoord zo begrepen dat ook de zaken die nu nog tot de bevoegdheid van de CRvB behoren naar de Afdeling bestuursrechtspraak zouden worden overgebracht. De Afdeling bestuursrechtspraak acht dit nog steeds een voor de ontwikkeling van het bestuursrecht positief te waarden optie. In het wetsvoorstel wordt deze optie echter definitief afgesloten door de geschillen die tot de bevoegdheid van de CRvB behoren, onder te brengen bij de gewone rechterlijke macht. In het licht van de verschillende ontwikkelingen die zich op het werkkterrein van de CRvB voordoen, acht de Afdeling bestuursrechtspraak het goed denkbaar dat de beslissing over de overheveling van de rechtsmacht van de CRvB wordt uitgesteld. Het werkkterrein van de CRvB is volop in beweging. Enerzijds ontwikkelen zich steeds sterkere banden tussen het socialezekerheidsrecht en het civiele recht en het belastingrecht, waarbij de mogelijke privatisering van het ambtenarenrecht alleen maar zal bijdragen aan de steeds nauwere verwevenheid ervan met het arbeidsrecht. Anderzijds zien we dat de operatie van de decentralisatie ertoe leidt dat de besluitvorming op terreinen als de WMO minder het karakter van aanspraken en meer van verstrekkingen krijgt. Deze toename van discretionaire bevoegdheden en de daarbij behorende rechterlijke toetsing maken dat de rechtspraak van de CRvB op die terreinen juist meer verwantschap met die van de Afdeling bestuursrechtspraak en het CBb zal gaan vertonen dan met die van de belastingrechter. Bovendien blijkt dat de CRvB in de praktijk veel meer samenwerkt met de Afdeling bestuursrechtspraak en het CBb dan met de belastingrechter. De Afdeling bestuursrechtspraak geeft dan ook in overweging om een zekere fasering aan te brengen, in die zin dat eerst de zaken van het CBb naar de Afdeling bestuursrechtspraak worden overgebracht en op een later tijdstip de zaken van de CRvB.

Gegeven het feit dat er in Nederland nu eenmaal sterk verschillende visies op de toekomst van de bestuursrechtspraak bestaan, heeft de Afdeling bestuursrechtspraak er begrip voor dat in het concept-wetsvoorstel voor een ander model wordt gekozen. Wel meent de Afdeling bestuursrechtspraak vanuit haar verantwoordelijkheid voor het bewaken van de rechtseenheid in het bestuursrecht een kanttekening te moeten plaatsen bij de verdeling van de zaken van de CRvB over de vier gerechtshoven. Dit zou betekenen dat de rechtseenheid op het gebied van het materiële socialezekerheidsrecht niet langer op het niveau van de hogerberoepsrechter, maar pas op het niveau van de cassatierechter zou kunnen worden gerealiseerd. Dat betekent voor de rechtseenheid een achteruitgang, omdat het daarmee langer duurt alvorens rechtseenheid kan worden

bereikt, temeer nu mag worden verondersteld dat slechts in een beperkt aantal gevallen beroep in cassatie zal worden ingesteld. De Afdeling bestuursrechtspraak vraagt er derhalve aandacht voor dat wat deze zaken betreft zodanige voorzieningen worden getroffen dat ook op het niveau van de appelrechtspraak de rechtseenheid er niet op achter uit zal gaan.

Rechtseenheid

Wat de rechtseenheid betreft onderschrijft de Afdeling bestuursrechtspraak voorts het belang om in het voorgestelde model in de horizontale verhouding tussen de Afdeling bestuursrechtspraak en de Hoge Raad met de instrumenten die beide colleges daartoe thans ten dienste staan, te blijven werken aan de rechtseenheid. Evenals nu het geval is, zal ook in de nieuwe situatie de rechtseenheid het meest gediend zijn met informele afstemmingsmechanismen die slechts mogelijk zijn indien die horizontale verhouding gehandhaafd blijft. Deze afstemmingsmechanismen blijken in de huidige situatie met vier hoogste bestuursrechters al zeer effectief. Ook in de toekomstige situatie waarin de Hoge Raad en de Afdeling bestuursrechtspraak de twee hoogste bestuursrechters zijn, zullen deze mechanismen op efficiënte wijze de rechtseenheid kunnen waarborgen. Hierbij moet worden gedacht aan de mogelijkheid om ingevolge artikel 8:10a, vierde lid, van de Awb een zaak die bij de Afdeling bestuursrechtspraak aanhangig wordt gemaakt naar een grote kamer te verwijzen en door de inschakeling van raadsheren uit de Hoge Raad als staatsraden in buitengewone dienst een door beide colleges gedragen uitspraak te doen. Het verdient aanbeveling om dit ook mogelijk te maken voor zaken van de Hoge Raad. De gemengd samengestelde (grote) kamer is een eenvoudig instrument zonder veel praktische (tijdverlies, slagkracht bestuur) nadelen. In het model met twee hoogste rechters – de Hoge Raad en de Afdeling bestuursrechtspraak – is het een kleine stap naar het realiseren van deze rechtseenheidsvoorziening.² Wat nog slechts nodig is, is de mogelijkheid om de voorzitter en een of meer leden van de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State te benoemen als raadsheren in buitengewone dienst als bedoeld in artikel 72, eerste lid, Wet op de rechterlijke organisatie. Dat is wat de nieuwe president van de Hoge Raad heeft voorgesteld.³ Daarnaast is er de mogelijkheid een conclusie te vragen aan een 'advocaat-generaal' (zie artikel 8:12a van de Awb). Eén van de staatsraden advocaat-generaal is tevens advocaat-generaal bij het parket bij de Hoge Raad. Ook op die wijze wordt een verbinding gelegd met het werkkterrein van de Hoge Raad. Naast deze wettelijke instrumenten zullen ook de Commissie rechtseenheid bestuursrecht met leden van de beide hoogste bestuursrechtelijke colleges en vooral ook de vele informele contacten die naar aanleiding van concrete zaken plaatsvinden, tot een optimale en werkbare afstemming van jurisprudentie leiden.

Meer formele rechtseenheidsvoorzieningen zijn aanzienlijk tijdrovender en kunnen in de praktijk slechts in een beperkt aantal zaken worden toegepast. Daar komt bij dat de formele rechtseenheidsinstrumenten uitgaan van een meer verticale verhouding tussen de Afdeling bestuursrechtspraak en de Hoge Raad. Dat geldt zowel voor de geopperde mogelijkheid van cassatie in het belang der wet in zaken waarin de Afdeling bestuursrechtspraak uitspraak heeft gedaan als voor de mogelijkheid dat het ene college

² Vgl. B.J. Van Eteekoven, 'One peak or twin peaks?', Het regeerakkoord en de toekomst van de bestuursrechtspraak, NJB 2013, afl. 10, p. 600.

³ Zie "We zijn er niet om mooie theoretische arresten te schrijven", interview met de nieuwe president van de Hoge Raad Maarten Feteris, Advocatenblad maart 2015, p. 31-33. Zie over deze samenwerking meer uitgebreid: J.E.M. Polak, Samenwerking van hoogste rechters aan rechtseenheid, Maaskantlezing Tilburg op 27 maart, uitgave Juridische Hogeschool Avans-Fontys.

prejudiciële vragen stelt aan het andere college, ook als dat wederzijds zou gelden. Het gevolg daarvan is dat juist de mogelijkheden om met gemengd samengestelde kamers snel en eenvoudig rechtseenheid te bereiken, teniet worden gedaan en dat ook de mogelijkheden om dat door informele afstemmingsoverleggen te bewerkstelligen sterk zullen afnemen. Het kan immers niet zo zijn dat een raadsheer bij de Hoge Raad als staatsraad in buitengewone dienst een zaak behandelt binnen de Afdeling bestuursrechtspraak als de mogelijkheid bestaat dat in een dergelijke zaak cassatie in het belang der wet wordt ingesteld, of in die zaak prejudiciële vragen aan de Hoge Raad worden gesteld. Dat bezwaar geldt ook als omgekeerd de Hoge Raad zulke vragen zou stellen aan de Afdeling bestuursrechtspraak. De mogelijkheden tot informele afstemming zullen in een meer verticale verhouding sterk afnemen. De Afdeling bestuursrechtspraak wil hier, onder verwijzing naar de intrede van de president van de Hoge Raad, mr. M. Feteris, nog eens benadrukken dat deze informele contacten in de praktijk niet kunnen worden gemist.

'Dubbelbenoemingen'

Het wetsvoorstel voorziet in de afschaffing van de dubbelbenoemingen binnen de Raad van State. De concept-memorie van toelichting stelt terecht dat de dubbelfunctie van de Raad van State juridisch geen probleem is. In de eerste plaats adviseert ook de Hoge Raad zelf met enige regelmaat over voorstellen van wet. In de gewone rechtspraak treden vele rechters als plaatsvervanger op die in het dagelijks leven in andere functies binnen het rechtsbedrijf werkzaam zijn en uit dien hoofde bij de voorbereiding van wetgeving betrokken zijn. De adviezen over wetsvoorstellen van de kant van de Raad voor de rechtspraak worden veelal voorbereid door rechters die op het desbetreffende terrein deskundig zijn en derhalve juist werkzaam zijn in die sectoren die de desbetreffende wetgeving moeten toepassen.

In de tweede plaats heeft het Europese Hof voor de Rechten van de Mens in de arresten Kleyn en anderen tegen Nederland en Sacilor-Lormines tegen Frankrijk uitgesproken dat het samengaan van de adviserende en rechtsprekende taken in één en hetzelfde college op zichzelf verenigbaar is met artikel 6 van het EVRM. Wat voor het Hof beslissend is, is het verschil in karakter van de adviserende en rechtsprekende activiteiten die op dit dossier waren verricht: bij enerzijds een abstracte advisering over de interpretatie en toepassing van een wet en de daarin neergelegde bevoegdheden en anderzijds de latere interpretatie en toepassing van deze wet in een concrete zaak, gaat het niet om 'dezelfde zaak'. Bovendien bepaalt het huidige artikel 42, vierde lid, van de Wet op Raad van State dwingend dat een lid van de Afdeling bestuursrechtspraak dat betrokken is geweest bij de totstandkoming van een advies van de Raad, geen deel neemt aan de behandeling van een geschil over een rechtsvraag waarop dat advies betrekking had. Daarmee bestaat een specifieke wettelijke waarborg dat dat niet gebeurt, hetgeen ontbreekt in geval van de hiervoor genoemde advisering van de kant van rechters buiten de Raad van State. De naleving van deze bepaling wordt bewaakt in een interne procedure. Sinds de invoering van de interne bewakingsprocedure in 2006 is er bij de Afdeling bestuursrechtspraak geen enkel aan deze zogenaamde Procola-problematiek gerelateerd wrakingsverzoek ingediend. Dat geeft aan dat er niet alleen geen probleem is, maar dat er evenmin in de rechtspraktijk een probleem wordt gevoeld. De afschaffing van de dubbelbenoemingen is niet noodzakelijk en valt naar het oordeel van de Afdeling bestuursrechtspraak te betreuren. Hoewel er juridisch geen probleem is met de dubbelbenoemingen, onderkent de Afdeling bestuursrechtspraak dat zij regelmatig onderwerp van discussie vormen. Tegen die achtergrond is de in het wetsvoorstel voorziene afschaffing van de dubbelbenoemingen voor de Afdeling bestuursrechtspraak

aanvaardbaar, indien daarmee de discussie over de rechtsprekende taak van de Raad van State kan worden beëindigd.

Ik vertrouw er op met het hiervoor gestelde aan uw verzoek te hebben voldaan.

Hoogachtend,

Mr. J.E.M. Polak,
voorzitter van de Afdeling bestuursrechtspraak
van de Raad van State

Bijlage: Doorlooptijden 2013 van de Afdeling bestuursrechtspraak vergeleken met andere hoogste rechters en doorlooptijden 2014 van de Afdeling bestuursrechtspraak

Bijlage bij brief d.d. 14 april 2015 van de voorzitter van de Afdeling bestuursrechtspraak inzake het concept-wetsvoorstel Splitsing van de Raad van State en opheffing van de Centrale Raad van Beroep en het College van Beroep voor het bedrijfsleven

Gemiddelde doorlooptijden in 2013 (vergelijking van alle hogere bestuursrechters)

Afdeling bestuursrechtspraak

Totaal 27 weken

Ruimtelijke-ordeningskamer 28 weken

Algemene kamer 33 weken

Vreemdelingenkamer 24 weken

College van Beroep voor het bedrijfsleven

68 weken

Centrale Raad van Beroep

68 weken

Gerechtshoven

Handelszaak 57 weken

Familiezaak 33 weken

Belastingzaak 62 weken

Strafzaak 42 weken

Uitwerken arrest t.b.v. cassatie 21 weken

Hoge Raad

Civiele sector 328 kalenderdagen (= 47 weken)

Strafsector 316 kalenderdagen (= 45 weken)

Fiscale sector 296 kalenderdagen (= 42 weken)

Gemiddelde doorlooptijden in 2014 (alleen Afdeling bestuursrechtspraak)

Afdeling bestuursrechtspraak

Totaal 21 weken

Ruimtelijke-ordeningskamer 29 weken

Algemene kamer 30 weken

Vreemdelingenkamer 13 weken